

 BUTLLETÍ DEL
CENTRE EXCURSIONISTA
DE CATALUNYA

ANY IX

DESEMBRE DE 1899

N.º 59

EN LLUÍS RIGALT ⁽¹⁾

Senyors y consocis:

Acte ben propi de vosaltres, acte ben propi del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, és el que venim a celebrar en aquesta vetllada. Venerar la memoria dels homes escullits que'ns varen precedir en els camins de la vida, deixanthi rastres de llum, sempre és obra piadosa y santa; però poques vegades se us oferirà com ara ocasió de commemorar a un ser desaparegut més digne dels vostres pensaments. Els que d'entre vosaltres el vareu coneixer, els que'l vareu arribar a tractar, els que tal volta li vareu esser deixebles, estich segur de que en aquest moment no us és possible recordar sense emoció an aquell vellet venerable que duya'l cap ple de somnis y el cor ple de bondats.

Anima senzilla y pura, va passar modestament pel món defugint la turbulencia dels homes pera refugiarse en la serenitat de la Naturalesa. Esperit somniador, va recorre com un sonàmbol els àmbits de la terra catalana, extasiantse en sos espectacles meravellosos y reproduint-

(1) Treball llegit el dia 2 del corrent en la sessió pera commemorar la fundació de la primera societat excursionista de Catalunya.

los en un cúmul incommensurable de mils y mils fulles de paper, que si ara, en aquest instant, puguessim veure reunides per miracle davant de la nostra vista'ns descobririen tot d'un plegat dugues visions de les més sorprenents y afalagadores: l'una, l'incomparable bellesa de la nostra patria; l'altra, l'obra immensa, aclaparadora, colossal, de l'artista que plorem.

Guiat pel seu instint d'amor a la Naturalesa, ell va esser el Baptista precursor de tot aquest estol de pintors catalans que, ab l'àlbum o els pinzells sota l'aixella, a tall de pelegrins de l'art, han recorregut les montanyes y les costes, s'han escampat per les serres y les planuries, atiats sempre per la santa deria de descobrir la poesia de les nostres comarques y fixar aquesta poesia sobre una tela, pera anarla a ensenyar després pels certamens artístichs y exposicions del món, com apòstols inspirats de l'hermosura del terror nadiu... Y ara digueume si un home aixís no té tots els drets a la nostra admiració y al nostre agraiment d'artistes, d'excursionistes y de patriotes catalans!

UNA FAMILIA D'ARTISTES

Cert és, senyors, que pera desempenyar el simpàtich paper, que en nostre renaixement artístich li ha tocat representar, de dibuixant païستا de la terra, en Lluís Rigalt va venir a la vida de l'art acompanyat dels millors dons y de ben favorables circumstancies. Vocació, facultats, aplicació, res va mancarli. Y sortit, ademés, d'una antiga familia d'artistes barcelonins, va poder veure, desde les primeres hores de l'infancia, fecundat son gran temperament per l'estímul y l'exemple dels propis progenitors.

Abans de mitjansar el sigle passat, ja figurava a Barcelona un Rigalt que tenia una d'aquestes botigues, tant característiques de l'època, de *Pintor y Dorador*, per l'estil de les que, més o menos transformades segons els usos del dia, encara n'han arribat algunes als nostres temps. Aquell Rigalt, el primer de qui tinch noticia, conten que

tenia molt bona mà, no sols pera encarnar sants y dorar altars, que això ja era cosa del seu ofici, sinó pera tallar marchs y fins pera compondre cornucopies d'aquelles ro-cocó y xurrigueresques que foren del gust del temps y que avuy tornen a esser de moda. Jo conservo alguns pro-

Col·lecció - Casellas

Doble projecte decoratiu d'en Rigalt pintor y dorador. (Mitjants del
sigle XVIII). — Reducció d'un dibuix lavat a tinta

jectes d'aquell *pintor y dorador* que, dintre la barrocada imperant, mostren senyals d'elegancia y d'inventiva, ademés d'una extremada pulcritut.

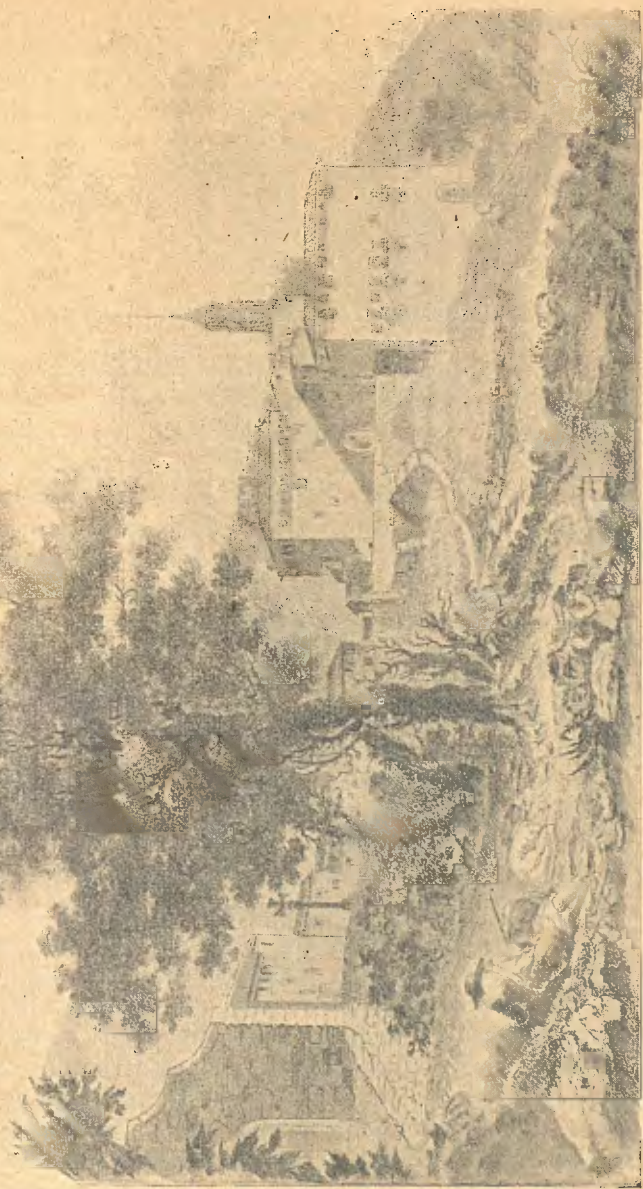
Donchs aquell Rigalt de les cornucopies, més aviat que un artista un artesà, va tenir dos fills que ja varen esser artistes dits y fets. L'un, en Joaquim, va tirar per ar-

quitecte, y com a projectista de monuments y edificis públichs va ferse notar a Barcelona durant la primera època constitucional. Pels dibuixos que en guardo a la meua col·lecció, se veu ben clar que va esser un neo-clàssich de la primera fornada, un neo-clàssich convençut, tant neo-clàssich, per lo menos, com son pare havia estat barroch. Tots els projectes de places y mercats, de jardins públichs y de monuments funeraris que ha deixat, molt ben lavats a tinta o a colors, obeheixen rigurosament als motllos y fórmules de la nova escola que allavors ne deyen ab ènfasi *greco-romana* y avuy ne dihem *de l'imperi*, senzillament.

EN PAU RIGALT

L'altre fill del *pintor y dorador* va esser en Pau Rigalt, artista celebrat del primer terç d'aquest sigle y pare d'en Lluís el paisatgista, quina memoria avuy solemnisem. Home dotat de gran enginy y de naturals talents, en Pau Rigalt va distingirse en els diversos rams, quasi, quasi heterogenis, que allavors abarcava l'art del pintor. Se pot ben dir que va tocar ab habilitat totes les tecles de l'ofici, exercint a l'hora d'escenògrafo y decorador de cases, de pintor de retratos y de pintor d'història, d'adornista de carrers pera festes públiques y de professor de perspectiva, de dibuixant ornamental y de pintor de països. Que jo sàpiga, ha sigut entre nosaltres el primer o un dels primers que van començar a conrear el paisatge pel paisatge, el paisatge per sí sol, no com a fondo pera un quadro de figures, sinó com a genre apart, independent, com a ram especial de la pintura.

Un home de semblants iniciatives, en un temps de rutines com aquell, no podia menos de ferse fer rotllo entremig dels seus contemporanis. En Pau Rigalt, entre altres títols, pot ostentar el de deixeble predilecte d'en Joseph Flauger, del cèlebre Joseph Flauger, l'importador a Catalunya del classicisme francès. Junt ab en Bonaventura Planella y en Salvador Mayol, dugues altres eminencies

Pau Nadal (1778-1815)

Col·lecció "Gaudí"

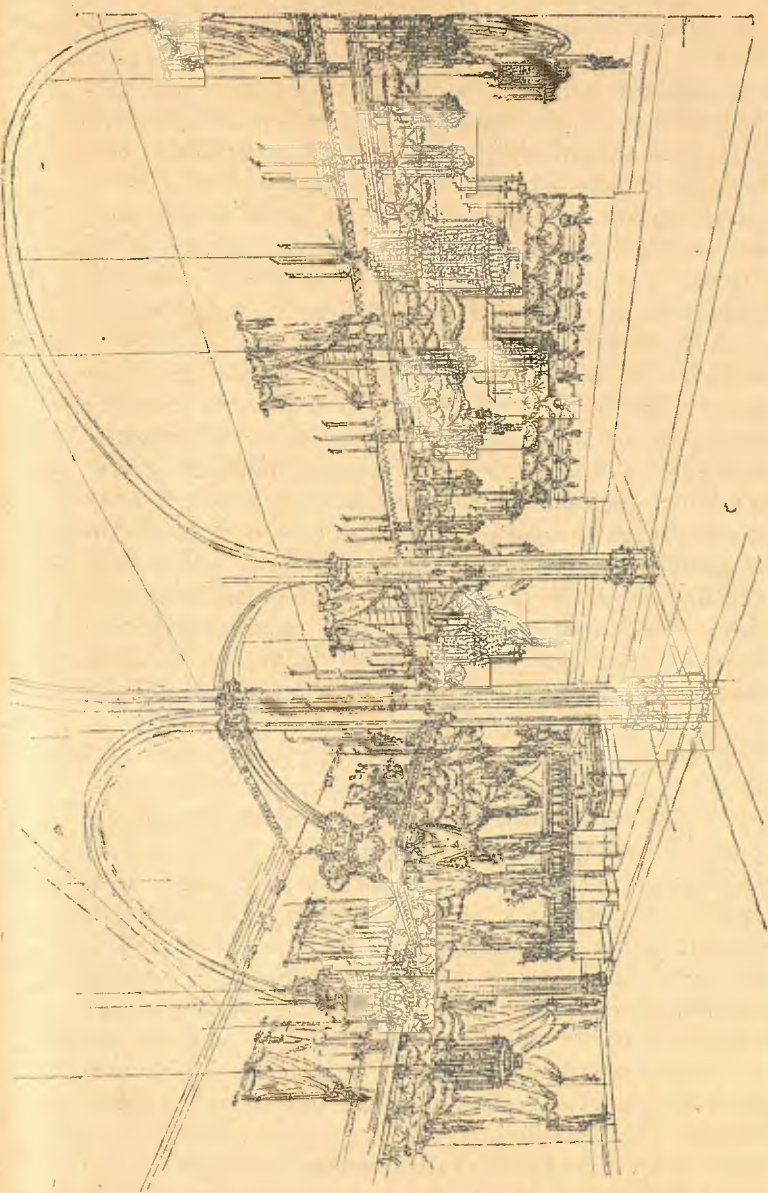
Sant Geroni de Vall d'Hebron en 1820. — Reducció d'un dibuix al llapis

barcelonines d'aquella tongada, en Pau Rigalt va concórrer a l'Academia que aquell francès catalanísat, deixeble del famós David, tenia establerta a Barcelona a fi de sigle passat y a principis del present. Fins a l'any 8, aquella academia particular va ésser el cenacle, el *Sancta Sanctorum* d'on varen sortir les fórmules y les pragmàtiques d'aquell neo-classicisme que havia de fer tornar tarumba a tota una generació.

NAIXEMENT D'EN LLUÍS RIGALT

Però va venir la guerra, va venir l'ocupació de Barcelona per les tropes de Napoleon, y el cenacle va disoldres. En Flauger va ésser nombrat director de les classes de Llotja pel govern francès... més a l'anar a pendre possessió del càrrech, se va trobar ab que tots els professors deixaven les seves càtedres, per no jurar fidelitat al rey intrús. Ni'l recurs li va quedar al pobre Flauger de substituir als professors fugitius ab sos antichs deixebles del cenacle clàssich... perquè aquells deixebles estimats—¡oh, quin dolor havia d'ésser pel mestre!—també l'abandonaven, fugint tots fóra ciutat. En Bonaventura Planella s'allistava a la divisió del general Copons, com a delineant d'Estat Major. En Salvador Mayol emigrava a Palma de Mallorca, aont obria classes de dibuix y de pintura. Y en Rigalt, en Pau Rigalt, el deixeble predilecte, se n'anava a viure a Vilanova y Geltrú.

Era allavores un minyó de trenta anys, en la plenitut de les seves forces; y com per altra part, com a home casat que ja era, començava a tenir obligacions y a sentir les necessitats de la vida, durant la seva estada a Vilanova va dedicarse de ple a la pintura mural decorativa, que, com deya, era un dels seus punts més forts. Entre altres treballs menos importants, va pintar el decorat de can Cabanyes, la casa d'on sortí'l poeta vilanoví, y la del baró de Canyelles, en el poble d'aquest nom, boy tocant a Vilanova. Aixís, treballant afanyosament, va passar en Pau Rigalt els cinch anys d'emigració, fins el dia en que va es-

Pau Rigall (1778-1845)

Col·lecció - Casells

El saló gòtic de Llotja guarait (1) pera 'l ball de disfrees donat el dia 18 de Febrer de 1828 en obsequi a Fernando VII y a la reina Amalia. — Reducció d'un dibuix al llapiç

camparse arreu la fausta nova de que l'exèrcit francès desocupava la ciutat comtal. Aquella notícia va omplir de goig al pintor, perquè si per una banda frisava pera tornar a casa y fer la vida normal, per l'altra, tenint com tenia la dòna a punt de parir, sentia grans desitjos de que deslliurés a Barcelona entre'ls cuidados de la família.

A l'apuntar la llum del dia del 24 d'Agost de l'any 1814, en Pau Rigalt empenia'l viatge cap a ciutat, no sense temors y engunies, perquè veyia la situació primparada en que's trobava sa muller. En plenes costes de Garraf, abans d'esser a mig camí, la pobra dòna sentia dolors de part, y per un instant va creure que anava a esser mare allí mateix. Però'ls dolors van passar, el matrimoni va tenir temps d'arribar a Barcelona... y l'endemà, un cop instal·lats de nou a la modesta caseta en que vivien del carrer de l'Avinyó, la bona dòna donava a llum un noy ab tota felicitat. Aquella criatura, vinguda al món després de tantes penes y angoixes, era en Lluís Rigalt, el futur paisatgista de la nostra terra. ¡Poch se'n va mancar, ben poch, com el gran dibuixant dels arbres y les montanyes no neix en plena naturalesa, al bell mig de les penyes rocaloses que ab el temps havia d'il·lustrar ab son llapiç primorós!

EN LLUÍS RIGALT A LLOTJA

L'infantesa d'aquell nen no va esser pas de les més joyoses. Combatut sovint per les malalties, va veure més d'una vegada la mort a vora seu, baix la constant amenaça d'una naturalesa dèbil, poca cosa, que l'havia de mantenir quasi sempre delicat durant el transcurs de vuitanta anys que va arribar a comptar de vida. En aquella edat bulliciosa de les entramaliadures y les rialles, ell ja's mostrava quiet, somiós, més aviat melancòlich que rialler, com si naturalment se sentís predisposat als llarchs silencis y als reculliments d'esperit que demana la contemplació de la naturalesa.

Caràcters com aquest, callats, retrets y seriosos, són la major part de les vegades els més aptes pera soportar la

disciplina escolar, y potser s'expliquin d'aquest modo'ls grans exemples d'aplicació que va donar l'adolescent, aixís en les primeres lliçons de dibuix, rebudes del seu pare, com en les que aprenia després en les aules de Belles Arts, sostingudes per l'honorable Junta de Comerç.

A l'entrar a Llotja'l nostre alumne, ja imperava a la casa, ab tots els ets y uts de la victòria, el classicisme arreu triomfant. Junt ab en Francisco Rodríguez, que en cert modo simbolisava encara la tradició del barroquisme pictòrich, y junt ab en Damià Campeny, que representava de ple a ple l'esculptura pseudo clàssica d'en Canova, ocupaven les càtedres de Llotja'ls deixebles del desventurat Flauger, mort tristament a Barcelona en plena ocupació francesa. En Bonaventura Planella feya la classe de perspectiva; en Mayol, una de pintura; y en Pau Rigalt una altra de dibuix. En aquell centre escolàstich, tant ple d'estampes pera copiar com orfe d'estudis de naturalesa, el nostre minyó va aprendre ben aviat de pintar el paisatge, tal com el pintaven allavors.

Un paisatge sech, dur, aixerreit, tot pla y simètrich, sense relleu ni clar-y-obscur, betuminós y empeguissat, mancat d'aire, d'espai, de transparència, de llum. Era una mena de pessebret trist, historiat ab unes ruïnes de temple romà o ab uns pastorets de l'Arcadia o ab qualsevol altra rampoyna de la guardarropia classicista. El nostre Lluís, que, per secrets designis del propi temperament, portava a dins l'intuïció dels grans espectacles naturals, plens de vibració, de vida y llum, no devia poder comprendre bé lo que significava aquella ensenyança rutinaria o bé ja sentia contrariats els seus confosos ideals de naturalesa veritable davant d'aquells països del temps de la picor, morts, dissecats y ademés foscos, foscos com una gola de llop. Segui d'això lo que's vulgui, lo cert és que d'aquella tongada d'estudis clàssichs el jove artista no ha deixat res que reveli la seva obra personal del pervenir.

DISTINCIONS ACADEMIQUES

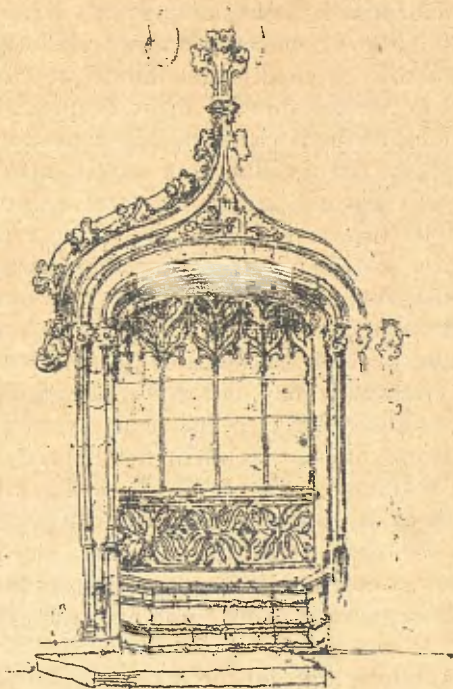
A arrencar d'aquest moment, els fets de caràcter privat se sobreposen als de caràcter artístich. A principis de l'any 38, quan solament ne comptava vintidós de fets, veiem al novell artista contreure matrimoni, creyent tal volta que aquell estat era el que més convenia a la seva salut necessitada de cuidados afectuosos y al seu caràcter més amich de l'intimitat de la família que del tracte bulliciós del món. Al cap de tres anys més, el veyem agafar la diligencia y emprendre'l llavors pesat viatge a Madrid, desitjós de manifestar en persona son agraiment a la Real Academia de Sant Fernando pel nombrament d'acadèmich de mèrit ab que l'acabava de distingir.

Ni aquella estada a la Cort ni'l tracte ab els acadèmichs madrilenys, ni'ls quadros de l'escola espanyola que pugués veure, varen tòrcer per res la vocació de l'artista català, que de dret se dirigia pel camí ample y orejat de la naturalesa esplendorosa. Ben comptat y debatut, l'única cosa bona que va treure de l'anada, és aquest hermós retrato que avuy contemplem aquí (1), obra d'en Vives, un meritíssim pintor català, molt amich dels Rigalts, que residia a Madrid per aquelles fetxes.

Tot això que explico passava l'any 40. Al 41, baix la direcció del seu pare, en Lluís Rigalt esmerçava tot l'enginy en reconstituir la planta, l'alçat, els perfils y els detalls del claustre del convent de Santa Caterina, enrunat per la crema del 35. Un cop llestos aquells interessants detalls, va presentarne copia a la Junta de Comerç, y aquella may prou alabada corporació, que tant bones llevors va sembrar per Catalunya, comunicava al vell Rigalt que, «satisfecha la Junta de la exactitud que dicho su hijo ha procurado en la ejecución de unos dibujos dignos de con-

(1) Aquest magistral retrato, avuy propietat de l'Academia de Belles Arts, figurava a la testera del saló del Centre, durant la vetllada necrològica.

servación por las preciosidades que nos recuerdan, ha acordado sean colocados en la clase de perspectiva y paisaje, para que sus alumnos los estudien y sean al mismo tiempo un testimonio del buen celo y laboriosidad de V. y de su hijo». Més tampoch varen parar aquí'ls favors aca-

Lluís Rigalt (1814-94)

Col·lecció Casellas

Fragment del claustre del convent de Santa Caterina de Barcelona. pres directament de les ruïnes en 1841.
— Reducció d'un croquis al llapiç.

dèmichs otorgats an en Lluís, perquè en el transcurs del mateix any la Junta l'autorisava pera substituir, en cas d'ausència o malaltia, an el seu pare, que allavors ja des-
empenyava la càtedra de paisatge y perspectiva.

EL DOMINI DE LA LINIA

Tals mercès y distincions no podien esser més justificades, concedintse com se concedien a un home que ja començava a esser tot un mestre dibuixant. El dibuix, ha dit el gran Hokousai, que fins després de vuitanta anys de pràctica assidua no's comença a dominar. Potser hi hagi alguna hipèrbole en la dita del famós japonès *boig de dibuix*, però és ben cert de totes maneres que tal art únicament s'obté a copia de paciència, de constància, d'aplicació, y aquestes eren virtuts que naturalment possehia en Lluís Rigalt fins a l'extrem. Preparat de criatura per les inacabables lliçons de Llotja, aon, si no va aprendre'l color—ja que'l color no va esser cosa dels clàssichs d'allavors, sinó dels romàntichs de més tart—va avesarse, en cambi, al domini de la linia, ben prompte's trobà amo y senyor d'aquesta difícil mecànica de que molts artistes no s'arriben a ensenyorir may, per anys que visquin.

Dibuixant a totes hores lo que se li presentava davant dels ulls, apuntant continuament del natural, va lograr ferse seva l'anatomia de l'arbre, de la planta, de la roca, de tot lo que en la naturalesa exterior cau sota'l domini de l'artista. Fondos estudis de perspectiva li varen ensenyar, además, a exteriorisar les distancies, les proporcions y donar a la representació de l'univers estabilitat y solidesa.

Ab un aprenentatge tant seriós com aquest y ab les excepcionals facultats nadiues que tenia, ja anava'l nostre home ben armat pera interpretar sense entrebanchs les bel·leses del terror, tant bon punt se va llensar a reproduir-les, recurrent durant més de quaranta anys gran part de nostres comarques.

RAIMOND CASELLAS

(Seguirà)

LES COMARQUES CATALANES

Ampliant y regularisant el treball en curs per l'estudi de Catalunya per comarques naturals, la Junta va acordar, además del mapa, publicar una petita geografia que dongui d'una manera compendiada, però descansant sobre datos segurs, notícia especial de cada comarca.

A aquest objecte va nomenarse una comissió composta dels Srs. Cesar A. Torras, Cristofol Fragonal, Mossèn Norbert Font y Sagué, Rossendo Serra y Jaume Massó Torrents, baix la natural presidencia del Sr. Vidal, president del CENTRE, y assessorada a cada comarca per una junta que's nomenarà entre'ls socis delegats.

El primer acte d'aquesta comissió, que ja tèn avançats els seus treballs per lo referent a la comarca de la Costa (de Montgat a Blanes) ha sigut dirigir una circular a tots els senyors delegats, mestres, rectors, secretaris d'ajuntament, de la regió que primerament s'estudia, incluint el següent formulari:

Datos que convé reunir pera la formació de les Geografies comarcals de Catalunya

1. — Agricultura, produccions. Bestiar y ses malalties més freqüents.
2. — Arxius de corporacions y particulars.
3. — Aigües minerals y mines denunciades: en explotació, abandonades. Aigües potables: sa procedencia y mineralisació, caudal de cada font, conducció, rechs. Aigües estancades.
4. — Belleses naturals: boscos, arbredes notables, arbres renomats, cascates o salts d'aigua, gorchs, penyals, singles, esqueys, etc.
5. — Biblioteques; bibliografia y cartografia especials de la comarca.
6. — Casals y torres antigues. Cases y torres particulars, masies.
7. — Castells, muralles y altres obres antigues de defensa.
8. — Corporacions.
9. — Casinos, societats, cafès.
10. — Costums.
11. — Coves, balnes, avenchs.
12. — Creus de terme, fites ab inscripcions

13. — Distàncies ab les poblacions immediates en kilòmetres o per hores.
14. — Documents y obres inèdites.
15. — Edificis públics civils.
16. — Establiments thermals.
17. — Fondes, hostals, posades.
18. — Fauna y flora especials del país.
19. — Fets y particularitats històriques.
20. — Fills il·lustres.
21. — Iglesies, santuaris, monestirs, convents, ermites y capelles.
22. — Imatges.
23. — Inscripcions y làpides.
24. — Industries y rams diversos de comerç.
25. — Instrucció pública. Col·legis.
26. — Mobles, robes, utensilis.
27. — Montanyes.
28. — Monuments, restos y troballes de l'edat antiga.
29. — Museus, col·leccions públiques y particulars.
30. — Objectes pertanyents al culte.
31. — Obres públiques; canals, aqüeductes, ponts, viaductes, etc.
32. — Pintures, retaules, quadros.
33. — Populació: nombre d'habitants; proporció de la població segons el sexe; íd. per edats; íd. per estat civil. Natalitat y mortalitat. Malalties més freqüents; enumeració dels aliments més usuals. Emigració y immigració.
34. — Relíquies.
35. — Rius, rieres, torrents.
36. — Sepulcres y enterraments.
37. — Serveys de carruatges y cavalleries; guies, etc.
38. — Subsòl, sa naturalesa.
39. — Temperatura: màxima, mínima y mixta. Vents. Pressió y grau d'humitat de l'aire. ¿Hi ha èpoques determinades de tempestats?
40. — Tradicions, llegendes y cants populars.
41. — Vehinats y caserius.
42. — Vies de comunicació: carreteres, camins vehinals, rodats y de ferradura; viaranys.

NOTES

S'aguirà la contestació total o parcial al formulari anterior.

En la contesta n'hi ha prou ab fer referencia al número d'ordre.

En cada obra que's publiqui s'hi farà constar el nom de tots els col·laboradors.

BIBLIOGRAFIA

REVISTA DE MÉNORCA. MAHÓ.

Núms. 4 à 9, Abril-Setembre de 1899.

E. Fajarnés: *Sobre el envío de hombres armados á Menorca para defensa de la isla, Preparativos para rechazar una invasión de corsarios argelinos, Manuscritos inéditos de Orfila, Naufragio de navios holandeses*; C. Parpal y Marqués: *El degolladero*; F. Camps y Mercadal: *Cueva d'es Ravellà*; P. Ballester: *Las Instituciones forales de Menorca*.

BOLETÍN DE LA REAL ACADEMIA DE CIENCIAS Y ARTES DE BARCELONA.

Núm. 24, Abril de 1899.

IL ROSARIO E LA NUOVA POMPEI. VALLE DI POMPEI.

Núms. de Setembre-Octubre de 1899.

SOCIETATEA GEOGRAFICA ROMANA. *Buletin*. BUCURESC.

Núm. del segon y tercer trimestre de 1899.

Vegis l'estudi de Silvestre Moldovan sobre la literatura geogràfica de Transilvania, en la pàg. 75.

BOLETÍN DE LA REAL ACADEMIA DE LA HISTORIA. MADRID.

Juliol a Novembre de 1889.

En aquests nombres remarquem els articles següents: F. R. de Uhagón: *Índice de los documentos de la orden militar de Calatrava* (en la pàg. 49 comencen els documents dels reys d'Aragó); Francesco P. Garofalo: *Su «Massilia» e le sue fundazioni in Spagna*; Fidel Fita y Vicens Vignau: *Valor de los sueldos barceloneses de Terno*; Fidel Fita: *Blas Franco Fernández, escritor murciano del siglo XVIII*.—En el núm. d'Octubre s'inserten els informes sobre les obres *Les héthéens ont-ils colonisé la Catalogne?*, de G. J. de Guillén García, y *El sitio de Gerona en 1684*, d'Emili Grahit.

YMER. *Tidskrift utgifven af Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi*. ESTOKCHOLM.

El nombre corresponent al terç trimestre d'enguany conté,

entre altres interessants treballs, els següents, que marquem: *La temperatura de Suecia comparada ab la del reste d'Europa*, per N. Ekholm; *Persia, el poble y l'estat*, per Albert Falk; *Sobre les troballes costeres de l'edat de pedra a Blekinge*, per Carl Wibling.

BULLETIN HISPANIQUE. BURDEUS.

Aquesta nova revista forma una secció particular dels *Annales de Bordeaux*, destinada exclusivament a tota mena d'estudis referents als països de llengua castellana, catalana y portuguesa. Perquè se vegi ben be el caràcter, principalment arqueològich, d'aquesta important publicació trimestral, donem el sumari dels quatre fascicles que han sortit durant l'any corrent

Núm. 1. — Inserta un article d'E. Merimée, professor de literatura espanyola a Tolosa, explicant el plan general de la revista; del savi arqueòlech de Burdeus, Pierre Paris, un estudi d'un cap d'infant de marbre grech trobat a Cartagena (gravat); els demés articles són: de P. Serrano Gómez, sobre la plana de la Consolació y la ciutat ibèrica d'Ello; de P. Ibarra Ruiz, nou descobriment a Elx; de E. Bourciez, l'agregació d'espanyol y d'italià.

Núm. 2. — Contè, entre altres, els articles següents: P. Paris, ornament de bronzo trobat a Marchena (gravat); A. Engel, noves arqueològiques; G. Cirot, un nou rei wisigoth. En la bibliografia es parla dels llibres d'Angel del Arco, *Restos artísticos é inscripciones sepulcrales de Poblet* (J. A. Brutait), y de Ramón Font, *Bons Concells* (G. Cirot).

El núm. 3 conté estudis de P. Imbart de La Tour, P. Paris, A. Engel, E. Hübner y G. Le Gentil. A més un d'A. Morel-Fatio, Instrucció de Carles Quint al seu fill Felip II, donada a Palamós el 4 de Maig de 1543.

Núm. 4. — P. Paris, aigüera de bronzo del Museu de Madrid (gravat); E. Hübner, nova inscripció mètrica del segle VIII trobada a Oviedo (gravat). De la bibliografia convé llegir: la del *Homenaje á Menéndez y Pelayo* (A. Morel-Fatio) y el sumari de les Revistes consagrades als països de llengua castellana, catalana y portuguesa.

LO CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.

INDEX ALFABETICH DE NOMS PROPRI

(ELS NUMEROS INDIQUEN LES PLANES)

ADROER, 38, 133.	BARCELONA, comte de, 41.
Agramunt, 66.	BARTINA, Lluís, 88.
AGUILÓ, Angel, 263.	Barrueca, 116.
AGUIRRE, Joseph M. ^a , 88, 111, 112.	Basibé, 115.
Agullana, 178.	Basses, pla de les, 238.
Albar, 80.	BATLLE, Joan, 263.
Alcoll, 132.	Begues, 239.
Alella, 61.	Bellpuig de les Avellanes, 118.
Alfar, 132.	Benasque, 78, 109, 115.
ALFARAS, Romuald, 88, 112.	BERGA Y BOIX, Joseph, 111.
Aneto, pich, 51, 78, 99, 113.	Besalú, 186.
Aramprunyà, baronia, 233, 257.	Besòs, 61.
Aramprunyà, castell, 236.	Blanes, 134.
Aramunt, 95.	Bohí, 116.
Arenys de Mar, 133.	BOLDS, Ramon, 192.
Arenys de Munt, 133.	Bon-repòs, priorat, 118, 137.
Argentona, 62, 87, 111, 112, 131,	BOSCH, Mn. Vicens, 175, 204.
280.	BOTET Y SISÓ, Enrich, 134.
Arnera, riu, 184.	Boumort, serra, 95.
ARRAU, Miquel, 37, 134.	Bruch, avenç del, 250, 259.
Artesa de Segre, 66.	Brugués, 235.
Ascon, 78.	BRUNET Y BELLET, Joseph, 111.
Astós, 81.	Burriach, castell, 280.
BALADIA, Jaume, 38.	CABOT Y ROVIRA, Joaquim, 8, 111.
Baliera, 115.	Cabrils, 280.
Barbastro, 54.	Cadaquers, 88.
Barbuixell, 91.	Caldes de Bohí, 116.

- Calella, 37.
 CAMÓS, Fr. Narcís, 118.
 Campgras, 238.
 Campmany, 163.
 Campo, 58.
 Canaball, 412.
 Canigó, 256.
 Cantallops, 165.
 CAMPANY, Aureli, 263, 280.
 Carbonils, 183.
 CARRERAS Y CANDI, Francesch, 118, 137.
 CARSI, Ignasi, 280.
 CASARRAMONA, Casimir, 111.
 CASAS REIG, Joseph, 7.
 CASAS, Martí, 134.
 CASELLAS, Ramon, 281.
 Casimanya, 244.
 Castanesa, 116.
 Castejón de Sos, 60.
 Cerler, 79.
 Cervera, 209.
 CHAUBET, Horaci, 280.
 Cinca, riu, 54.
 Cisa, santuari, 280.
 Claverol, 95.
 Clòs, avench del, 238, 243.
 COELLO QUESADA, Francisco, 7.
 COLOMER, Francisco, 135.
 COLL Y RODÉS, Joseph M.^a, 133.
 Collegats, 77, 93.
 COLLELL, Mn. Jaume, 131.
 Collsacabra, 196.
 COMALAT, Alexandre, 169.
 Comiols, 66.
 COMPANY Y FAGES, Pere, 112.
 CONANGLA FONTANILLAS, J., 88, 279.
 CONESA, Jacme, 45.
 Congost, riu, 77.
 Corral Nou, avench del, 264.
 Corredor, santuari, 133.
 COROMINAS, Pere, 160.
 Corones, 81, 97.
 COUPERUS, 112.
 Cova Simanya, 246.
 Covet, 119.
 Cubella, 81.
 Darnius, 183.
 DECURTINS, C., 40.
 DEVESA, Celestí, 111.
 Erinyà, 94.
 Eristé, 60.
 Escartin, 54.
 Esera, riu, 57.
 ESQUENA, Joan, 193.
 ESTAPÉ, Grau, 111, 131, 280.
 Estiva Freda, 81.
 Ferla, avench de la, 267.
 Figueres, 162, 186.
 Flamisell, riu, 66.
 FLAUGER, Joseph, 284.
 Fluvià, riu, 192.
 FOCHS ODENA, Arthur, 7.
 FOIX CASTELLS, Isidro, 7.
 FONT Y SAGUÉ, Mn. Norbert, 233, 257.
 Font de Sera, coll, 61.
 FONT Y TORNÉ, M., 51, 78, 96, 113.
 Fragata, avench de la, 238.
 FRAGINALS, Cristofol, 37, 51, 112, 133.
 Garraf, 235.
 Garrotxa d'Empordà, 64.
 Gavà, 235.
 GELABERT, Mn. Joseph, 160.
 GENÍS AGUILAR, Martí, 131.
 GIRONA, Manel, 234.
 GOMBAU, 38.
 Gorguï, can, 61.
 Grado, el, 57.
 Graus, 57.
 GUILLEM RAMON DE JORBA, 45.
 GUIMERÀ, Guillem de, 45.
 Herbasabina, 95.
 Hostalets, 162.
 Infern, torrent del, 77.

- Jordà, cova, 279.
- LLAGOSTERA, Lluís, 51.
- Lleyda, 209.
- Llobregat, affluent de la Muga, 184.
- Lloret, 134.
- Maladetta, 51, 96, 113.
- Malgrat, 133.
- Manou, cova del, 201.
- MARTÍNEZ PASSAPERA, Emili, 133.
- Mas Grau, avench del, 242.
- Masnou, 61.
- MASPONS ANGLASELL, Antoni, 87.
- MASPONS ANGLASELL, F., 263.
- MASSÓ TORRENTS, Jaume, 1, 61, 64, 127, 133.
- Mataró, 62, 87, 131.
- MAYOL, Salvador, 284.
- MELÉ, Ignasi, 135.
- Meyà, priorat, 125.
- MILÀ Y FONTANALS, Manel, 95.
- MILLET, Francesch, 61.
- MILLET, Tomás, 61, 111.
- MIRET Y SANS, Joaquim, 41, 88.
- MITJANS, Bartomeu, 37.
- Montargull, 66.
- Montblanch, 279.
- Montbrió, castell, 41, 88.
- Montesquiu, 95.
- Montnegre, 38.
- Montodó, Sta. Agna de, 118.
- Montsant de Rocosa, 38.
- Montsech, serra, 118.
- Montsó, 93.
- Moro, castell del, 279.
- Muga, riu, 163.
- NADAL, Joan Bta. 131.
- NAVINÉS, Agustí, 38, 133.
- Noguera Pallaresa, 67.
- Nou Boques, avench de les, 246, 248.
- OLIVER, Miquel, 7.
- OLIVERES, Camil, 7.
- OLMS, Fra Guillem de, 45.
- Olot, 192.
- OMAR Y BARRERA, Claudi, 111.
- Orrius, 112.
- Orsavinyà, 38.
- Ortoneda, 90.
- PAGÉS, Pere, 262.
- Palafolls, castell, 134.
- Palafrugell, 112.
- Palamós, 112.
- Parpés, coll de, 62, 131.
- PASQUAL, P. Jaume, 119, 137.
- Peralada, compte de, 7, 169.
- PEY, Mn. Joseph, 119.
- Plana llarga, 82.
- PLANELLA, Bonaventura, 284.
- Pobla de Segur, 40, 65, 89.
- Poblet, 88.
- PONS, Arnau de, 44.
- PONS, 133.
- Pont de Molins, 162.
- Pont de Suert, 116.
- Preuafeta, coll, 279.
- PRIÓ, Joseph M.^a, 7.
- Puigmoltó, avench, 243.
- PUIGVERT, Guillem de, 44.
- Puymanyons, 94.
- QUERA, Fidel, 266.
- QUINTANA, Isidro, 38, 133.
- RAMON ARNAL, 44.
- RAMON BERENGUER I, el Vell, 41.
- Renascaró, 115.
- Requesens, 161.
- Riambau, pont, 184.
- Ribert, 94.
- Ricardell, riu, 163.
- RIGALT, Joaquim, 282.
- RIGALT, Lluís, 281.
- RIGALT, Pau, 284.
- RIQUER, Alexandre de, 160.
- Ripoll, 196.
- ROBERT, Ventura, 134.

- Roca del Vallès, La, 111.
 Roca, Joseph M.^a, 51.
 Roca Rossa, 38.
 RocaFORT, Ceferí, 37, 40, 65, 89, 266, 280.
 ROgent, Francesch, 7.
 Ros, Anton, 134.
 RUBIÓ Y LLUCH, Antoni, 127.
 RUBIÓ Y ORS, Joaquim, 126.
 Ruiz, Joseph, 7.
- Sahún, 60.
 SAHÚN, Manel, 80.
 Sales, 94.
 Samsó, Joseph, 51.
 Sant Bartomeu, ermita, 62, 112.
 Sant Cebrià de Vallalta, 38.
 Sant Corneli, 77.
 Sant Feliu de Guixols, 112.
 Sant Genís de Palafolls, 134.
 Sant Geroni de Vall d'Hebron, 285.
 Sant Joan, 134.
 Sant Joan les Fonts, 193.
 Sant Llorenç de la Muga, 185.
 Sant Mateu, 61.
 Sant Miquel de Fontfreda, 186.
 Sant Miquel del Puy, 94.
 Sant Pere de les Maleses, 93.
 Sant Pere de Vinyafrescal, 195.
 Sant Pere de Vivelles, 34.
 Sant Pons, 38.
 Sant Salvador de Toló, 119.
 Santa Barbra, 134.
 Santa Cristina, 134.
 Santes Creus, 44, 88.
 Saura, 44.
 Segre, riu, 66.
 Selgua, 54.
 Séllechs, turons de, 62.
 Sensuy, 94.
 SERRA, Marian, 38, 133, 134.
 Serradell, 91.
 SOLDEVILA, Joan, 87.
 Solius, 160.
- Sopeira, 117.
 Sorta, 92.
 STURZENEGGER, Jaume, 135.
 Tamarit, 88.
 Tarragona, 88.
 TARRÉ, Emili, 111.
 Tàrrega, 65.
 Teix, font de la vall del, 249
 TEIXIDOR, Pau, 160, 201.
 Teyà, 280.
 TOBELLÀ, Francisco X., 38.
 Tordera, 39, 133.
 Torralla, 91, 94.
 TORRAS, Cesar A., 37, 61, 131, 133, 136.
 Torrassa del Moro, 132.
 TORRENTS, Marian, 80.
 TORRES Y REYATÓ, Jacinto, 263.
 TORROELLA, Carles, 7.
 Tossa, 135.
 Tremp, conca, 77.
- UBACH Y VINYETA, Francesch, 111.
 Urgell, bisbat, 119.
 URGELLÈS DE PARES, Manel, 209.
 URRÉJOLA, Hermenegild, 134.
- VALERI, Artur, 37, 39, 280.
 Vallhiverna, 82.
 Vall-llebrera, 66.
 VALLS, Timoteu, 120, 262.
 VAYREDA, Marian, 131.
 VAYREDA Y OLIVAS, Pere, 64.
 VERDAGUER, Mn. Jacinto, 160.
 VERGÉS, Mn. Pere Joan, 119.
 Vero, riu, 55.
 VIDAL, Lluís Marià, 7, 61, 62, 64, 87, 111, 127, 130, 161.
 Vilaller, 116.
 Vilanova, Maladetta, 60.
 Vilassar, 280.
 Vivó, Ramon, 133.
- XIQUÉS, Magí, 38.

TAULA GENERAL

	Pàgs.
Notes folklòriques: Oracions pera curar mals. Bolangeres y corrandes, per Mn. VICENS BOSCH . .	175, 204
Lo priorat de Bon-repòs y les pretencions a la mitra d'Urgell en 1786, per FRANCISCH CARRERAS CANDI	118, 137
En Lluís Rigalt, per RAMON CASELLAS.	281
Sota terra. Excursió espeleològica a la Baronia d'Aramprunyà, per Mn. NORBERT FONT Y SAGUÉ.	233, 257
Ascensió al pich d'Aneto (Maladetta), per MANEL FONT Y TORNÉ	51, 78, 96, 113
Lo castell de Montbrió, per JOAQUIM MIRET Y SANS.	41
Excursió a la Pobla de Segur y sa comarca, per CEFERÍ ROCAFORT	65, 89
La cova del Manou, per PAU TEIXIDOR	201
Lleyda y Cervera, ab los «Privilegis dels Botiflers», per MANEL URGELLÉS DE PARES.	209
Excursió al castell de Requesens, Agullana, Besalú, Olot y Collsacabra, per LLUÍS MARIA VIDAL.	161, 177
Sessió pública inaugural del any 1899: Memoria pel senyor secretari, per J. MASSÓ TORRENTS. Discurs pel senyor vice-president, JOAQUIM CABOT Y ROVIRA. Llista dels senyors socis	1
Secció oficial: Socis entrats, pp. 85, 158.—Donatius pera la Biblioteca, pp. 85, 159.—Donatius pera'l Museu y colleccions, pp. 87, 159.	
Cronica del CENTRE:	
—Sessions oficials: Sessió inaugural de 1899, p. 37.—Festa patronal de Sant Jordi, p. 111.—Sessió necrològica dedicada a D. Joaquim Rubió y Ors, p. 126.—Vetllada literaria en honor dels socis premiats en els Jochs Florals d'enguany, p. 130.—Sessió pera	

- determinar les excursions a fer durant l'estiu, p. 160. — Sessions preparatòries, pp. 37, 61 87, 111, 131, 160, 279.
- Excursions: De Calella a Tordera per dalt de la serra, p. 37. — A les Serres de Sant Mateu y Séllechs, p. 61. — A la Roca del Vallés y Orrius, p. 111. — A les serres de la Costa desde Coll de Parpés a Collsacreu, p. 131. — A Tordera, Castell de Palafolls, Malgrat y Blanes, p. 133. — A Argentona, Burriach y Vilassar, p. 280. — De Fotogrametria pràctica, p. 61, 87, 111.
- Cursos: Fotogrametria, per Lluís Marià Vidal, p. 39, 62.
- Conferencies y lectures, pp. 40, 64, 88, 112, 135, 160, 179.
- Les comarques catalanes, pp. 136, 293.
- Bibliografia: Revistes de cambi, 208, 229, 252, 278.
- Noves, pp. 40, 256.

IL·LUSTRACIONS EN EL TEXT

	Pàgs.
Pobla de Segur: Vista general	67
Pobla de Segur: Carrer Major	68
Pobla de Segur: Pont sobre'l Noguera Palleresa	69
Pobla de Segur: Iglesia	74
Congost: Pontet d'Erinyà	75
Collegats	76
Ortoneda: Iglesia	90
Pont de Molins	163
Campmany: Capella de Sant Sebastià	164
Cantallops	165
Castell de Requesens: Torra del Nordest	168
» » : Portal del Sur	169
» » : Capella	170
» » : Segon y tercer recinte	170
» » : Vista parcial del saló	171
» » : Paret forana del saló	172
» » : Vista de la conducció d'aigua	173
Agullana: Vista general	178
Agullana: Plaça de l'iglesia	179
Llevada d'un suro jove. Boscos de casa Guinart (Agullana)	181
Llevada d'un suro vell. Boscos de casa Guinart (Agullana)	182
Ruïnes del pont de Riambau (riu Muga)	184
El pich de Bassagoda vist desde can Trilla de Carbonils	185
Carbonils: Làpida sepulcral	186
Figueras: La Rambla	187
Besalú: Vista general	187
Besalú: Porta lateral de Sant Vicens	188
Besalú: Fatxada de Sant Vicens	189

	Pàgs.
Besalú: Fatxada de Sant Pere	191
Besalú: Porta del claustre de Santa Maria	191
Olot y Montsacopa desde Montolivet.	192
Sant Joan les Fonts	193
Sant Joan les Fonts: Pont romà	194
Sant Joan les Fonts: Portada de l'iglesia vella	195
Santa Maria de Ripoll	197
Bach de Collsacabra	198
Mas del Avench	198
Canal del Teix	199
Tavertet: Pedra mal anomenada Dolmen del Avench	200
Cervera: L'Universitat.	214
Cervera: Casa Consistorial y campanar de la parroquia.	216
Avench del Mas Grau	242
Avench de Puigmoltó	243
Avench del Clòs	243
Entrada de la Cova Simanya.	246
Avench de les Nou boques. Arriant	246
Avench de les Nou boques	248
Anant a l'avench	250
Baixant les escales a l'avench del Bruch	259
Avench del Bruch	261
Avench del Corral Nou.—Avall!	264
Boca de la Ferla	268
Avench de la Ferla. Preparant lo material	269
Avench de la Ferla. Lligantme la corda.	271
Avench de la Ferla.—Avall!	271
Avench de la Ferla. Contemplant la baixada.	273
Doble projecte decoratiu d'en Rigalt, <i>pintor y dorador</i> (Mitjans del segle XVIII). Reducció d'un dibuix lavat a tinta.	283
Sant Geroni de Vall d'Hebron en 1820. Reducció d'un dibuix al llapiç, de Pau Rigalt	285
El saló gotich de Llotja guarnit pera'l ball de disfresces donat el dia 18 de Febrer de 1828 en obsequi a Fernando VII. Reducció d'un dibuix al llapiç, de Pau Rigalt	287
Fragment del claustre del convent de Santa Caterina de Barcelona, pres directament de les ruïnes en 1814. Reducció d'un croquis al llapiç, de Lluís Rigalt	291